

PODROVEŇSKO

zpravodaj občanského sdružení „Pod Rovněmi“

LHŮTA NA PŘEDLOŽENÍ VÝSLEDKŮ PRŮZKUMU VYPRŠELA 6. 8. 2005

Na podkladě bezvýhradního souhlasu starostky obce Horní Olešnice, který dala při místním šetření svolaném MŽP Hradec Králové dne 23. 4. 2003, bylo žadateli RNDr. Štýbrovi dne 29. 4. 2003 vydáno „Rozhodnutí o stanovení průzkumného území pro vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazeného nerostu – granátonosné horniny v průzkumném území Horní Olešnice...“, to nabylo právní účinnosti 6. 6. 2003.

Lhůta k provedení průzkumných prací byla stanovena na 2 roky, tj. do 6. 6. 2005. Dle platných zákonů je investor (žadatel), který obdržel souhlas k provádění průzkumu, povinen předložit zprávu o průzkumu do 2 měsíců od ukončení průzkumných prací tj. do 6. 8. 2005.

Věděli jsme však, že tento průzkum neprobíhal dle podmínek stanovených v Rozhodnutí k průzkumu a dále, že nebyla splněna celá řada ustanovení zákonů souvisejících s touto činností. Byli jsme plni očekávání s jakými výsledky bude

průzkum ukončen. Proto jsme oslovili zúčastněné o podání informací.

MŽP Hradec Králové nám sdělilo: „...průzkumné práce byly povoleny po dobu dvou let (v období 6. 6. 2003 – 6. 6. 2005) za specifikovaných podmínek. K tomuto dni nejsou MŽP známy žádné další kroky ohledně případné ochrany ložiska výhradního nerostu návrhem na vyhlášení CHLÚ...“ (4. 8. 2005).

Česká geologická služba - Geofond nám sdělila: „...RNDr. Jan Štýbr evidoval u ČGS-Geofondu dne 9. 9. 2003 svoji práci Horní Olešnice - Český granát pod ev. č. 1735/2003 a dosud ji nepředal k trvalému uložení do archivu Geofondu...“ (16. 9. 2005).

Obecní úřad v Horní Olešnici nám sdělil: „...obecní úřad jakýkoliv záměr související s těžbou pyropů a předcházejícími fázemi jako je průzkum, příprava apod., na které by se podílela obec, nebo jej prováděla jiná osoba, nechystá...“ (8. 8. 2005).

Mezitím co jsme vyžádali a přicházely nám odpovědi, v červnu v Radiožurnálu Českého rozhlasu v pořadu „Pod kůží“ jsme se dozvěděli:

Redaktor: Obavy z budoucnosti má člen výboru občanského sdružení Pod Rovněmi J. Fingr:

J. Fingr: Snažíme se bránit krajinu a životní prostředí, které tady máme velmi zachovalé a myslíme si, že každý zásah té krajiny a životnímu prostředí ublíží.

J. Štýbr: Pokud by tam někdy došlo k těžbě, tak to bude těžba povrchová. To znamená, že ta těžba bude dělaná určitě velmi šetrným způsobem. Kromě toho, pokud by se těžba dělala, tak ze zákona je každý těžař povinen vypracovat plán rektivace. Takže já si myslím, že ty jejich obavy jsou neopodstatněné (pozn. *neopodstatněné obavy k vidění v Dolní Olešnici*).

Redaktor: Jaroslav Fingr z OS Pod Rovněmi má výhrady také k postoji vedení obce Horní Olešnice, pod kterou osada Ždírnice spadá. Vadí mu především, že se obec nepostavila proti těžbě a ignorovala petici místních občanů.

J. Fingr: V této části obce Horní Olešnice tzn. ve Ždírnici tuto petici podepsalo téměř 90% místních obyvatel, takže Obecní úřad by měl tyto hlasy místních obyvatel vyslyšet a podle toho by se měl také chovat.

M. Linková: OS Pod Rovněmi je skupina občanů (pozn. *OS má 85 členů*), která vyjadřuje svůj názor (pozn. *zachování jedinečné krajiny a ochrana všeho, co se v ní nachází a bylo by nenávratně zničeno*). My tento názor respektujeme (pozn. *odmítnutí petice, ignorování nabídek k jednání, nereagování na písemné podněty, pokud je Obec vůbec čte - např. v říjnu 2003 dopis OS ohledně černé těžby. Dnes Obec tvrdí, že se to dozvěděla až v září 2004 od občanů a v době, kdy byla již přítomna TV a policie, viz Zápis z místního šetření OŽP Trutnov ze dne 15. 9. 2005 atd.*). Přesto budeme hájit zájmy většiny občanů obce a pokud většina občanů bude trvat na tom, že nechce, aby v obci těžba byla, tak se budeme všemožně snažit hájit jejich zájmy a trvat na tom, aby ta těžba tady nebyla. Ale je důležité, aby se k tomu vyjádřili všichni občané a aby se z toho zjistil názor většiny (pozn. *ve Ždírnici, které se to především týká, byli osloveni peticí VŠICHNI občané a dostupní chalupáři. Téměř 90% nesouhlasu není opravdoví většinový názor?*).

J. Fingr: Obyvatelé obce Horní Olešnice se dozvěděli o tom, že se tady chystá průzkumná těžba, až když bylo vydáno rozhodnutí o průzkumu. O tom, že toto rozhodnutí bylo vydáno v té první fázi nevěděli ani zastupitelé, byla to vyloženě záležitost paní starostky a investora, který tady požádal o průzkum.

M. Linková: S tímto názorem já v žádném případě nesouhlasím, zastupitelé vzali na vědomí na veřejném zasedání zastupitelstva záměr firmy (pozn. *žádala firma Bohemia Deposit*), která dostala povolení ke stanovení průzkumného území (pozn. *není to pravda - povolení dostal RNDr. J. Štýbr jako osoba*). Pan Fingr o tom zřejmě nebyl informován z toho důvodu, že se veřejného zasedání, kde se to projednávalo, nezúčastnil a firma zřejmě neměla zájem provádět průzkum na jeho pozemku - namítá starostka Horní Olešnice M. Linková.

Redaktor: Investor průzkumné těžby Jan Štýbr pod tlakem OS Pod Rovněmi poněkud změnil úvahy o možné budoucí těžbě ve Ždírnici.

J. Štýbr: Tak jsme se s obcí DOMUVILI, že by jsme tam udělali, aby si tam mohli přijet turisté a vyrýžovat a ten granát vidět, jak to vypadá v tom přírodním stavu. (pozn. *takže DOMLUVILI! Prošel jsem si zápisy ze zasedání obecního zastupitelstva od 1. 1. 2004. Snad se to „domluvili“ skrývá v zápise ze zasedání ze 30. 3. 2004 - za bodem 1.1. - doslova opisují: Rámcový projekt - zvýšení turistického ruchu v oblasti Horní Olešnice - nic víc, nic míň. Tajemná informace pro občany, kterých se opět nikdo nezpetal!*).

Redaktor: A to ale J. Fingrovi z OS Pod Rovněmi nestačí.

Budeme dělat všechno pro to, aby k tomu tady nedošlo, říká J. Fingr:

Hovořili:

Redaktor - M. Ponomarev

M. Linková - starostka Obecního úřadu Horní Olešnice

Ing. J. Fingr - občanské sdružení Pod Rovněmi

RNDr. J. Štýbr - investor průzkumu českých granátů

Ze záznamu přepsal a poznámkami (v kurzívě) doplnil J. Bajer: Kopie zvukového záznamu pořadu „Pod kůží“ je k dispozici u členů výboru občanského sdružení Pod Rovněmi.

JAKÉ OTÁZKY MNE NAPADAJÍ

Zaujal mne rozhlasový pořad „Pod kůží“ v Českém rozhlase Radiožurnálu, jehož přepis si v tomto Zpravodaji můžete přečíst. V pořadu vystoupili zástupci všech stran sporu kolem průzkumu resp. těžby pyropů v naší vesnici. Přednesli svá stanoviska, která již všichni slyšeli a jež jsou tedy všeobecně známa. Pouze ve vyjádření J. Štýbra jsou nové skutečnosti, které mne zaujaly a vyvolaly řadu otázek. Na otázku redaktora o budoucí těžbě odpovídá: „S obcí jsme se domluvili, že by se tam udělalo, aby mohli... atd.“

Kdo a kdy se s J. Štýbrem domluvil?

O čem se domluvili, proč nejsou o dohodě informováni občané?

Informace starostky pí. Linkové, že J. Štýbr zaslal na obec svůj podnikatelský záměr, přece neznamená „s obcí jsme se domluvili...“. Že by existovala tajná dohoda J. Štýbra se zastupiteli obce, tomu nemohu uvěřit. Nebo snad nemluví J. Štýbr pravdu a žádná dohoda s obcí neexistuje? Co si v tom případě mám myslet o jeho serióznosti?

Ing. Mojmír Pinc

ZA KARLEM STRÁNSKÝM

Ve středu 12. 10. 2005 odešel z našeho světa Karel Stránský, místní elektrikář, ochotný, klidný a hodný člověk.

Nejcennější, protože obecně mizející, však byl jeho vztah k živé i neživé přírodě, lesu a okolí Ždírnice, naprostá znalost všech míst a hlavně všeho živého, co tu kolem nás je. Jeho vědomosti, podpořené celoživotní zkušeností, byly tak rozsáhlé, že by mohl okamžitě vyučovat či psát odbornou publikaci.

Tak jsme ho znali všichni, kdy při různých příležitostech a hlavně „besedách na lavičce před domem“ měl na každý dotaz vyčerpávající odpověď. Lesní zvěř pro něho byla především živá bytost, které je třeba pomáhat, starat se o ni. Však říkal, že myslivost je hlavně práce, ale koho to baví, tak si u toho i odpočine.

Chceme věřit, že lidí takhle uvažujících bude časem přibývat, i když teď se zdá, že byl jedním z posledních. Svojí poctivostí a svědomitostí byl Karel Stránský ve svém vztahu k přírodě příkladnou osobností hodnou následování.

Z ČINNOSTI OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ

Od vydání našeho posledního, čtvrtého čísla zpravodaje, uplynulo dalšího půl roku. Co se tedy v naší činnosti událo za tuto dobu?

Již tradičně počátkem prázdnin v červenci jsme se sešli na členské schůzi občanského sdružení za přítomnosti našich členů, ale i hostů. Po nepovolení průzkum-

ných prací v Dolní Kalné jsme se mohli plně věnovat situaci „doma“, tj. problematice ukončení průzkumných prací v obci Horní Olešnice k datu 6. 6. 2005. Rovněž jsme informovali přítomné o řešení případu nelegální těžby českých granátů v lokalitě pod „Hakamilem“ (kauza Šrejma). Nově jsme zařadili tematiku o historii

PODROVENŠKO

zpravodaj občanského sdružení „Pod Rovněmi“

obce, neboť věříme, že toto pomůže utvářet vztah k okolí, životnímu prostředí ... Toto téma se setkalo se zájmem a tak jsme slíbili, že na zimní měsíce připravíme některá témata z historie obce a budeme besedovat ve vzájemné pohodě.

S ohledem na vlekoucí se postup řešení nelegální a protizákonné těžby českých granátů v lokalitě pod „Hakamilem“ jsme v červnu odeslali na 13 institucí (počínaje NKÚ) a orgány samosprávy (OÚ v H. Olešnici konče) „Žádosti na podání informací k problematice nelegální těžby“. Informace přišly různé. Od zcela kompetentních a jasných, přes nic neříkající s citací zákonů (ty my známe také) až po výmluvu na nekompetentnost podání informace (OÚ H. Olešnice). Čtení to bylo neradostné. Proto jsme celou agendu předali k vyhodnocení Ateliéru pro životní prostředí (AŽP) JUDr. Kužvarta a rovněž jsme ho požádali o zastupování občanského sdružení v dalším jednání v této kauze.

Na podkladě oznámení starostky obce (s dvouletým zpožděním!), Odbor životního prostředí (OŽP) Trutnov

svolal dne 15. 9. (po rocel!) „místní šetření“ v lokalitě nelegální těžby, ke kterému byly přizváni i zástupci občanského sdružení. Jaký je a bude asi další postup řešení této kauzy (po třech měsících) ze strany kompetentních orgánů, zatím nevíme.

V měsíci říjnu jsme opět zaznamenali „zvýšenou činnost“ v lesích kolem Hakamilu. Po vznesených dotazech jsme obdrželi první optimistickou odpověď. Nový(!) vlastník lesa FOREAL s. r. o. požádal o předčasné vypracování lesního hospodářského plánu (LHP) a zároveň provádí podzimní zalesňování holin. Dle odborného lesního hospodáře se žádná úmyslná těžba neplánuje, letos bylo vytěženo pouze 70 m³ vývrátů a zlomů a cca 30m³ kůrovcového dříví, což je běžný podíl nahodilé těžby. Nedá se nic dělat. Dědictví po našich předcích si musíme ohlídat sami. Škoda jen, že předchozí firma WASAG s. r. o. dostala takový časový prostor pro napáchání škod.

HAKAMIL

„Ve vodách ždírnických libuje si pstruh, mihule potoční a vranka, v písku nalézá se granát, břehy potoků jsou osázeny vrbou košíkářskou. I v suchých letech je vody dostatek. Na březích roste bledule, vstavač májový a žlutý úpolín. K vidění je ledňáček. Údolí u Černé vody a u hájenky je romanticky krásné,“ zapsal si Josef Jíra z Nové Paky roku 1924.

Moje vzpomínka na Hakamil je z dětství. Bylo to roku 1959 a já se s rodiči a příbuznými zúčastnil výletu z Kalné na Rovně a pak dolů do Hakamilu. Byl krásný, slunný, prázdninový den. První, co jsme v údolí potkali – byla kráva. Později u obydlené hájenky mladá paní Šiftová a malý ochočený koloušek, kvetoucí louky, spousta motýlů, na potoce malé vodopády, několik studánek a jedna z nich vysoko ve skále – zkrátka nejkrásnější lesní údolí, jaké jsem do té doby viděl.

Letošního roku již podvkrát zajímala se osobně Česká inspekce životního prostředí o údolí Ždírnického potoka v Hakamilu především v souvislosti s nezákonnou těžbou D. Š. a poškození přírody i potoka v dané

lokalitě. Při této příležitosti by bylo dobré si o tomto - kdysi malebném, ale i dnes krásném údolí - něco říci.

Zdejší lesy patřily vždy čistéckému panství a od posledního majitele Josefa Zajíce z Čisté zakoupil roku 1932 ždírnickou část Jiří Oliva za 350 000,- Kč. Ovšem již v 9. října 1938 polovina těchto lesů připadla na území Třetí říše.

Na místě hájenky stával kdysi mlýn Hackelmühl - z toho počestěný název Hakamil, přestavěný později na hájenku s vodní pilou, která zpracovávala dřevo z okolních lesů. Ta byla 23. 5. 1897 při sotva uvěřitelné povodni zcela zničena. Poté znovu obnovena a zanikla až se zavedením moderních pil na elektrický pohon v blízkém okolí.

Václav Štefan ze Ždírnice k tomu vypráví: „V roce 1938 borovnícky starosta Tauchman povolil postavit novou zděnou hájenku, před tím to bylo dřevěný. Kousek výš za hájenkou byl rybníček, kde se kdysi zadržovala voda na mletí a později na řezání dřeva, kterého bylo vždycky dost. Hajným tam byl Jiříčka, po něm Prošvic. Na potoce byla turbína a ta vyráběla proud na svícení.

Hned po válce to někdo ukrad. Budova byla už v Říši a německá hranice vedla před hájenkou a hřebenovou cestou nahoru až na Rovně. Celý to údolí užívali hajní, sekali a sušili trávu pro dobytek.

Ta studánka U Martina byla upravená, měla lví hlavu - to nechal dělat Oliva - ale je to už rozbitý. Teď je to tam v lese moc špatný, to pěkný dříví si vemou a zůstává po nich jen sprask'' - dodává nazlobeně Václav Štefan.

V roce 1956 se stal na několik let obyvatelem hakamílské hájenky p. Bohuslav Šifta s rodinou. Domluvil jsem si s ním schůzku a po úvodní větě - „Ale já ti toho moc neřeknu'' - se nakonec rozpovídal:

„Pocházím z Ledců, to je 8 km za Dětenicema, a po vojně jsem hledal práci u lesního závodu Jičín. Pod něj spadala Nová Paka, a protože tady ve Ždírnici končil Vajs, tak po mě chtěli, abych to tady vzal na 3 měsíce! Nastoupil jsem 4. 6. 1956, první rok i přes zimu jsem tady byl sám. Příští rok zjara za mnou přišla žena, tady jsme měli prvního syna Bódu. Dostali jsme byt v Kalný tam, co je pošta, ale jinak jsme žili v Hakamílu 6 let. Zjara jsme se tam odstěhovali a zůstali vždycky až do listopadu. Měli jsme tam krávu, ta se pohybovala po celém lese. Jednou jsem ji nemohl najít a tak se ptám borovnických kluků, jestli ji neviděli. Voni že jo, tak jsem jim slíbil dvacku, když ji přivedou. Jenže oni mě ji začli vodit domů, i když byla kousek od baráku. A vždycky chtěli dvacku! Tak jsem to musel rychle zrušit. Jednou zase - to jsme byli na posedu u Panský zahrady - a v podvečer čekali na prasata. Najednou z lesa takovej praskot, my flinty připravený a čekali, že vylezaj prasata - a ona vylezla ta moje kráva!

U hájenky byla oplocená zahrada, asi tak 80 - 100 m dozadu k Borovnici, potok protékal uvnitř. Nakupovali jsme ve Ždírnici, svítili tlakovou lampou - punčoškou, měl jsem tam 2 metry hlubokou studnu a na ní příruční studnu - kvedačku, jinak vody je tam všude dost. Ty louky v údolí, co si pamatuješ, jsem sekal a sušil, protože jsem měl tu krávu a taky tam byly nějaký políčka - brambory a tak, takže to tam bylo přeci jen trochu upravený.

Tý chatě na rozcestí se říkalo Těhanka - začal ji tam kdysi stavět nějaký Těhan.

Copak, údolí je to pěkný a i když je sevřený, tak je dost prosluněný. Takže i teplota je tam o pár stupňů vyšší, než ve Ždírnici. Co tam ale bylo nepřijemný, to byly bouřky, to to tam práskalo o stošest'' - řekl mi na

rozloučenou náš zatím poslední hajný.

Po roce 1990 dostal lesy zpět Jiří Oliva a následně došlo ke škodě lesa ke střídání majitelů.

O prázdninách mě pak navštívila Mgr. Martina Stránská Ph.D., aby mě seznámila se svojí doktorskou prací z roku 2001, týkající se rostlinstva našeho kraje. Mě zajímala především Kalná, Slemeno a Ždírnice. Pod body I 10, I 11 a I 12 měla uvedeny tři ždírnické výskyty upolínu nejvyššího (*Trollius altissimus*) - po našem boubelka. Upozornil jsem ji, že jeden výskyt je již zlikvidován (na pozemku D. Šrejmy).

Ono jakoby se nic nestalo - řáká žlutá kytk! Zdá se mi však, že stále něco neodvratně ztrácíme a nic za to. Nakonec - přírodu proti devastaci nechráíme ani tak kvůli ní, ona si nakonec nějak pomůže sama, i když to bude trvat desítky nebo stovky let, ale kvůli sobě a těm, kteří přijdou po nás. Ale opakujte to do nekonečna někomu, kdo to nechce slyšet!

Pro Hakamíl by bylo optimální, kdyby se v hájence zabydlel opět hajný. Ta obnova by sice trvala mnoho let, ale stálo by to za to, protože ten les, údolí i potok se dvěma vodopády a spoustou studánek si to zaslouží.

Totíž i dnes - sice s přivřeným okem - musím po 80 letech přisvědčit Josefu Jírovi: **Údolí u Černé vody a u hájenky je romanticky krásné!**

NEJVĚTŠÍ ZAZNAMENANÁ POVODEŇ VE ŽDÍRNICI - 23. 5. 1897

(zdroj: dle vyprávění J. Krause)

Možno-li hrůznější ještě obraz spousty poskytovala obec Zadní Ždírnice, nalézající se mezi Velkou Borovnicí a Kalnou. As čtvrt hodiny cesty od Borovnice v romantické lesní kotlině stojí osamělý mlýn „Mnichovec“, všeobecně zde zvaný „Hakamühl“. Mlýn jest majetkem panství čísteckého, jehož držitelem jest p. Glázar z Roztok a byl v posledním čase proměněn na pilu, kde řezala se prkna z kmenů mohutných vůkolních lesů. Pílu tuto spravoval hajný Fries, který zde bydlel se svojí manželkou a jediným dítětem. Osudného dne nalézala se tato sama doma, muž odešel na „velkou“ do Borovnice. Nemajíc ani potuchy o blízkosti hrozné katastrofy, očekávala se svým jedináčkem návrat manželův, vyhlížejíc okny od útulné hájenky.

Blížilo se k polednímu, když tu ze zataženého oblohy

PODROVEŇSKO

zpravodaj občanského sdružení „Pod Rovněmi“

spustil se prudký lijavec, který náhle zvedl hladinu klidného jindy rybníka, jehož vody přivalem do krvava zbarveny. Manželka hajného vidouce to, rychle vyběhla, chtěje vytáhnouti stavidla u jezu, avšak s hrůzou poznala, že marná to práce, neboť obrovské spousty vody valily se od Borovnice přímo na mlýn. Vrátivše se s chvatem do světnice, uchopila malé děvčátko do náručí s nímž vyběhla na protější, lesem porostlou stráň, jež zvedala se nad mlýnem. V okamžiku na to s ohlušujícím rachotem nával vod prolomil čelo a bok hájenky a smetl sebou veškerý nábytek. Jen chvilenu kdyby se byla manželka hajného ve světnici zdržela, byla by i s dítkem svým smetena ve chladný klín rozbouřených vln. Hajný Fries tuše mocné nebezpečí, spěchal za prudkého lijáku a bouře, která nad krajinou se rozpoutala, z Borovnice k domovu. Vyrazil z lesa, který mlýn kol do kola obkličuje a jej až na několik kroků neviditelným činí, zůstal omráčen státi - krev stydla mu v žilách při děsném obrazu, který zrakům jeho se zjevil. Rozkošné tiché údolíčko, z něhož před chvílí odcházel,

proměněno rázem v hučící jezero, jehož proudy naplněna jest úzká kotlina na několik metrů výše; a z hučivé této spousty vln zírají jen smutné zbytky pobožené hájenky. Zničen, úplně zničen jest ten tichý milý koutek jeho rodinného štěstí - jeho život. Zničeno vše, co mu bylo milo, co mu bylo drahó. Na protějším břehu spatřil manželku svoji, ana tiskne miláčka jejich k ňadrům, ztrnulé zraky naň upírá; chce na ně už zavolat, avšak hlas mu uvázl v hrdle, ubohý, vždýť musel by mluvíti hlasem hromu, aby slova jeho slyšána byla. Dech se mu úží - smysly jej opouštějí - on musí k nim, tam na druhou stranu, byť by to mělo i život stát - a již vrhnout i se chce v to ječivé moře špinavých vln. Avšak v čas ještě, jako by neviditelnou rukou zadržzen, poznává šílenost takového skutku a zničen otáčí se od řeky.

Dravý proud vody zvedl nyní hranice vyrovnaných prken v počtu 6-7 tisíc kusů, jakož množství dříví povalového, mnoho metrů pařezů a dříví polenového a kmeny lesní vyvrácené i s kořeny a nesl vše s velikou prudkostí údolím dolů ku Ždírnici.

OHROŽENÉ BOUBELKY

Když jsem v květnu 2001 sepisovala seznam rostlinných druhů pro svou doktorskou práci v okolí kravína „Orenburg“; ani jsem nepomyslela, že nádherná upolínová louka, která byla jednou z největších botanických vzácností (nejen) Zadní Ždírnice, bude zakrátko patřit k relikviím. Z kdysi druhově bohaté vlhké louky zbyla po těžařských zásazích pouze obnažená plocha bez sebemenších pozůstatků vegetace, kterou lze jen těžko navrátit do původního stavu. Skutečným paradoxem zcela bezpochyby je, že nepovolené těžařské aktivity zasáhly právě to nejvzácnější, co se v našem okolí nachází.

Přírozený vegetační kryt tvořil bohatý porost upolínu nejvyššího (*Trollius altissimus*), saskanky hajní (*Anemone nemorosa*), blatouchu bahenního (*Caltha palustris*) a dalších druhů typických pro vlhké, občasné zaplavované louky, potoční břehy aj., které se v území Podkrkonoší nalézají vzácně, a to jako pozůstatek nezmeliorovaných vodních toků, struh a příkopů.

Upolín nejvyšší přítom patří k celorepublikově chráněným rostlinám: ohroženým druhům podle Vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb. a podle Černého a červeného

seznamu cévnatých rostlin České republiky - stav v roce 2000 (autor: Procházka a kolektiv, 2001), a podle regionálního seznamu východních Čech (autor: Faltsy - Přehled vyhynulých, nezávěstných a ohrožených taxonů cévnatých rostlin na území východních Čech, 1995) dokonce ke druhům silně ohroženým. Taková zadoždírnická louka je však chráněna dvakrát - coby jedinečný rostlinný druh (upolín se nesmí trhat, vyrývat apod.), ale i jako typ společenstva. Je proto nepřipustné, že se na dvojnásobně(!) chráněné ploše provádějí zásahy jakékoli, natož těžební.

Flóra a vegetace Podkrkonoší je z botanického pohledu poměrně chudá a právě výše zmíněná společenstva, která naleznete především v nivě Ždírnického a Borovnického potoka, patří mezi místní rarity. O tom, že se jedná o původní ekosystémy, které se v našem kraji vyskytují desítky let, svědčí již doklady gymnaziálního profesora A. Z. Hnízda z Hostinného, který ve své knize Květena okolí Hostinného nad Labem (vydáno roku 1938) popisuje hojný výskyt upolínu nejvyššího ve společenstvech vlhkých luk mezi Zadní Ždírnici a Prostřední Olešnici.

Po druhé světové válce se ale s půdou a vegetací nakládalo přinejmenším necitlivě, takže z hojného výskytu se stal výskyt bývalý, v lepším případě ojedinělý. Docela často se nelichotivě vyjadřujeme vůči předcházejícím generacím, které se k přírodě chovaly macešsky, a láteříme, kolik úsilí, peněz a času nás dnes stojí, než

změnu k lepšímu alespoň nastartujeme. Bylo by proto nesmyslné a především nenahraditelná škoda, kdybychom v dosavadním devastování vzácně zachovalého přírodního prostředí pokračovali. A mnohé to vypovídá o nás samých...

Mgr. Martina Stránská, Ph. D.

CO TU ŽIJE - CO TU KVETE

Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*)

Prstnatec (dříve vstavač) májový je typickým zástupcem čeledi vstavačovitých (orchidejovitých). Tato čeleď je jednou z nejbohatších rostlinných čeledí. V současnosti je známo asi 20 000 druhů orchidejí, nejvíce jich roste v tropech a subtropích, jsou však rozšířené téměř ve všech oblastech světa. Rostou v lesích, na loukách, ve stepích i v bažinách, v nížinách i na horách. Velkou skupinu tropických orchidejí tvoří tzv. epifytické orchideje, které nerostou na zemi, ale vysoko v korunách stromů, kde mají příznivější podmínky ke svému životu. Většina orchidejí je velice atraktivních, existují však druhy tak malé a nenápadné, že si jich málokdo povšimne.

Z hospodářského hlediska mají orchideje především estetický význam. Jsou ceněny pro mimořádnou krásu květů, známé jsou však i jejich léčivé účinky. Sušené hlízy některých vstavačovitých obsahují sliz (tzv. salep) používaný v lécích proti průjmům a k celkovému posílení organismu nejen v humánní, ale i ve veterinární medicíně. Pro podobnost kořenových hlíz vstavačů s varlaty byly salepu přisuzovány účinky afrodisiaka. Kdysi salep sloužil i jako lepidlo. V potravinářství, líčnickví a farmaceutickém průmyslu se široce využívají pouze plody vanilky plocholisté, pocházející z Mexika. Kromě těchto zřejmých užitků přispívají orchideje také k zachování druhové pestrosti cévnatých rostlin v naší krajině i na ně vázaných opylovačů.

V České republice roste 50 druhů a poddruhů orchidejí. Nápadné jsou především na loukách, tzv. květnatých, kde se mohou vyskytovat ve stovkách jedinců (například v Krkonoších roste kolem 21 druhů vstavačovitých a z toho je 14 druhů lučních). Pěkné příklady orchidejových luk nalezneme např. v Bílých

Karpatech, kam opravdu stojí zato si v květnu, kdy kvete většina orchidejí, udělat výlet. Z našeho území byly popsány také některé tzv. endemické druhy orchidejí vyskytující se pouze v jedné oblasti a nikde jinde na světě již nerostou. Jedním z těchto druhů je prstnatec český rostoucí pouze na Českolipsku nebo kruštický polabský rozšířený v lužních lesích úvalů velkých řek.

Prstnatec májový patří k našim velice ozdobným orchidejím. Jedná se o vytrvalou až 1/2 m vysokou rostlinu převážně se skvrnitými listy a s hroznem nachových květů. V zemi má prstovité dělené hlízy, od tohoto tvaru podzemních orgánů získal prstnatec i své jméno. Roste v osluněných vlhkých až podmáčených loukách a pastvinách, na lučních prameništích, slatinách i rašelinistích, na těžších, živinami bohatých půdách. Jedná se o euroasijský druh, který je rozšířen od západní Evropy až do Přední Asie.

Přestože počet popsaných druhů orchidejí je vysoký, nejsou orchideje vůbec hojné, naopak většina jich patří mezi ohrožené zasluhující si ochrany. I když orchideje produkují obrovské množství lehkých na velké vzdálenosti šířících se semen, je další vývoj semene proces natolik složitý, že jen nepatrné množství z nich vyklíčí a doroste v dospělém jedinci. Při klíčení semene a následném růstu orchideje hraje rozhodující úlohu přítomnost houbových vláken v půdě, ta jsou však velice citlivá na změny stanoviště. Prostřednictvím těchto vláken získávají orchideje část potřebných živin, tato vazba orchideje a houby přetrvává u většiny orchidejí po celou dobu jejich života. Existenční závislost rostliny na přítomnosti houbových vláken je příčinou velmi nesnadného nebo u některých druhů dokonce nemožného přesazování. Pokud se někde rostliny uchytí, populace jsou nestabilní a často časem zanikají.

Přestože prstnatec májový patří k našim nejhojně-

šm orchidejím, počet jeho lokalit se snil na mene než 50%. U nás byl rozšířen poměrně rovnomerne od nížin až po hory, avšak díky intenzivnímu zemědělství z většiny nížinných lokalit (s výjimkou chráněných území) ji vymizel. Přičinou tohoto rychlého ústupu bylo nejemenom odvodňování a rekultivace luk a připadně rozorvn zástavba, ale i nadmerma pastva a hnojen majic za následek bujn růst vysokých trav a dalich rostlin, které orchideje zcela utla. Rovněž piliasna a intenzivn se a naopak ponechání luk ladem měly velk podíl na mizen prstnatece májového. Prstnatec nesni zastinen, a proto neudrovnm luk velice trpí. Pouivn insekticidů způsobuje zánik některých hmyzích opylovach orchidejí (např.melku).

Prstnatec majov je vzhledem ke svému ohroen spolu s většinou našich orchidejí chrnen zákonom. To znamená, že je zakázáno nejen trhat a vyryvvat jednotlive rostliny, ale nesmí se zasahovat ani do jejich stanovite tak, aby to vedlo k ohroen druhu. Na lokalitách, kde byl zijsten výskyt prstnatece májového mus být veškeré obhospodařování

pozemků prováděno podle pokynů ochrany pirody. Louky by měly být pravidelne koseny, avšak prvn se je doporuovna až po vysemenění vstavaovitch.

Zásadně se nesmí hnojit prumyslovmi hnojivý ani pouivat dali chemikálie (vápno, pesticidy, herbicidy), statková hnojiva lze aplikovat jen v pimeen mie. A co je hlavn – veškeré dali zásahy do lokalit, které se netykj běžného zemědělského vyuivn, mus být předem schváleny orgány ochrany pirody.

Na závěr je třeba si uvědomit, že orchideje byly vdy přirozenou součastí našich travních porostů. A zda tomu bude i nadále, závisí nejen na striktním dodržování zakonnu, ale predevim na citlivém přistupu našich rolníků k péči o krasne kvetnate louky. Musie si vit toho, že i v našem nejbliim okolí má dosud prstnatec majov několik lokalit, loni byl dokonce zijsten primo uprostřed Zadní Zdirnice! To je opět dalim duka-zenem toho, že zde máme jete kvalitniivotn prostredi. A co víc? Kromě prstnatece májového u nás ve Zdirnici a Olešnici rostou dali orchideje – jsou to drobn zelenav bradek vejčitý a vitily vemeník dvoulsty. Ale o tech snad až někdy pitete.

Na vydání tohoto zpravodaje přispělo Centrum pro podporu občanů sdruen Arnika. Financováno ze zdrojů EU – programu Transition Facility a Nadace Partnerství

PODROVEŇSKO – neperiodick tisk, ev. MK R E 15659

vydává **občanské sdruen Pod Rovněmi** se sedlem: Horní Olešnice, ast Zdirnice p. 44, 543 71 Hostinné, tel.: 724 180 513, IČ: 266 44 045, www.sweb.cz/podrovneni, e-mail: podrovneni@seznam.cz, **redakcn uzávěrka: 5. 12. 2005**, redakcn rada: J. Bajer, Ing. J. Finger, RNDr. A. Klauďisov, Mgr. P. Skokan; grafické zpracování: P. Finger - studio Grapefruit